

FÖRHANDLINGAR

Nationalekonomiska Föreningen

1997-10-02

Sammanfattade och redigerade av PIRJO FURTENBACH

Ordförande: professor **Lars Bergman**

Inledare: finansminister **Erik Åsbrink**, professor **Ulf Jakobsson** och professor **Victor Norman**

Övriga debatttagare: **Danne Nordling** och **Rolf Englund**

Finansplanen och den ekonomiska politiken

Lars Bergman:

Mycket välkomna till Nationalekonomiska Föreningens möte om Finansplanen och den ekonomiska politiken. Finansminister Erik Åsbrink är särskilt välkommen liksom de två opponenter: professor Ulf Jakobsson och professor Victor Norman. Detta är den 64:e gången som finansministern diskuterar finansplanen och den ekonomiska politiken i Nationalekonomiska Föreningen.

Erik Åsbrink:

Tack för inbjudan.

Låt mig innan jag börjar tala föra till protokollet att jag inte har något skrivet manus.

(Dessutom har den första delen av talet försvunnit pga tekniskt problem med inspelningen (reds anm.))

Det är glädjande att vi nu kan se hur den svenska ekonomin på många sätt genomgår en snabb förbättring.

Låt mig börja med exporten, ett områ-

de som utvecklades ganska hyggligt också under de dåliga åren. Trots det fortsätter exporten att öka även under de kommande åren. Vi får av allt att döma stigande svenska marknadsandelar på en växande världsmarknad. Därmed kan vi inte bara behålla, utan till och med öka, överskotten i bytesbalansen trots att importen ökar i takt med den starkare inhemska efterfrågan.

Vi har haft, i varje fall i år, en ganska svag investeringsutveckling. Men om vi tittar framåt talar mycket för att vi från 1998 och framåt får en stark investeringsuppgång. Vi bygger ut den produktionsapparat som vi alla ytterst är beroende av för våra arbeten och vår levnadsstandard.

Efter många års stagnation ser vi nu att även hemmamarknaden tar fart. Vi ser det i siffrorna från detaljhandeln, från bilförsäljningen, från en privatkonsumtion som ökar i hygglig takt. Detta är viktigt. Även om exporten går bra och blir allt större, räcker det inte ensamt för att få upp tillväxt i ekonomin. Med en starkare hem-

mamarknad kan vi få fart på ekonomin på ett sätt som inte var möjligt tidigare.

Den enda delen av ekonomin som inte kommer att öka snabbt under de närmaste åren är den offentliga konsumtionen. Vi har haft en nedgång flera år i rad men utvecklingen förbättras så mycket att nedgången kan hejdas. Vi får kanske en svag uppgång under de närmaste åren.

Vi har på ett avgörande sätt brutit gångna tiders höga inflationstakt i Sverige. Allt talar för att vi kommer att fortsätta att ha låg inflation. Inflationsförväntningarna är inställda på en fortsatt låg nivå de närmaste åren.

Vi har, inte minst en följd av den snabba förbättringen av de offentliga finanserna, sett hur räntan i Sverige har fallit kraftigt. När jag stod här för ett år sedan kunde jag och andra belåtet konstatera att räntemarginalen mot den tyska räntan hade sjunkit till ungefär 1 procent. Idag när jag läste av siffrorna strax innan jag gick hit, kunde jag konstatera att nu är räntemarginalen nere i 0,58 procentenheter mot Tyskland. Fortfarande har vi högre räntor men skillnaden har successivt blivit allt mindre.

Sammantaget ser bilden för de närmaste åren ganska ljus ut. Det är naturligtvis delvis en följd av en konjunkturuppgång som nu blir allt mer uppenbar och allt starkare, men det är också en följd av de åtgärder som har vidtagits och de förbättringar som har skett. Det skapar en stabil grund för en god utveckling de kommande åren.

Det stora problembarnet i den svenska ekonomin är naturligtvis arbetsmarknaden: den höga arbetslösheten. Det har visat sig vara mycket svårt att vända den utvecklingen. I själva verket erbjöd första hälften av detta år på många sätt en sämre bild än vad vi själva hade räknat med i våra prognoser. Vi har satt upp ett mål från regeringens sida att år 2000 skall den öppna arbetslösheten ha reducerats till hälften, d v s till 4 procent. Det är ett mål som många har ifrågasatt på olika sätt.

Dels säger man att målet är felaktigt formulerat, dels säger man att det är orealistiskt. ”Vi kommer inte att klara av att nå det målet” – låter det.

Jag skall inte nu ge mig in i en lång diskussion om detta. Jag kan nöja mig med att konstatera att vi äntligen ser ut att ha fått den efterlängtade vändningen på arbetsmarknaden. Den har inte pågått särskilt länge, men tecknen är ändå ganska tydliga. Vi ser äntligen en minskning i arbetslösheten och det är en större minskning än vad som beror på säsongsmässiga faktorer. Vi ser tendenser till ökad sysselsättning. Vi ser ytterligare lediga platser och färre varsel. Det är en kort tid, som jag sade, men jag är övertygad om att vi kommer att se en successiv förstärkning av arbetsmarknaden under hösten, nästa år och även efter 1998.

Om den här utvecklingen räcker för att komma ner till 4 procent, kan man naturligtvis ifrågasätta. Vi har från regeringens sida själva inte velat kamma hem den vinsten i våra siffror för år 2000 utan vi ligger fortfarande på en högre nivå. Detta är inte ett uttryck för att vi har övergivit målet, att vi inte tror att det kommer att nås eller att vi inte tror på vår egen politik, utan det är ett sätt att uttrycka: ”Det kanske inte räcker vad vi har gjort hittills. Vi kanske behöver göra mera.” Och om det är på det sättet, skall vi naturligtvis vara beredda att göra det. Om det är så att konjunkturen förstärks i snabbare takt än vad vi har räknat med, och det finns andra bedömare som är mer optimistiska än regeringen, kommer det naturligtvis också att underlätta utvecklingen.

Det finns de som säger att det är ett olyckligt formulerat mål därför att det leder till att uppmärksamheten inriktas på att få bort människor från arbetsmarknaden och arbetslöshetsstatistiken när målet i stället borde vara att öka sysselsättningen. Man kritiserar regeringen för att stoppa undan folk från statistiken.

Den helt dominerande åtgärd som i någon mening stoppar undan folk från sta-

tistiken och arbetsmarknaden är den mycket omfattande utbildningssatsningen. Det är naturligtvis så att människor som går in i utbildningssystemet lämnar arbetsmarknaden under den perioden. Det handlar om en kraftig utbyggnad av den högre utbildningen. Universitet och högskolor skall få 60 000 nya platser de närmaste åren. Det handlar om kunskapslyftet. Alla de människor som inte fick en gedigen utbildning i sin ungdom får chans att komma igen genom att förbättra sin utbildning. Det handlar om utbyggnad av den kvalificerade yrkesutbildningen, att införa en modern lärlingsutbildning och mycket annat.

Dessa är förvisso människor som tillfälligt lämnar arbetskraften men hela syftet är ju att de skall komma tillbaka bättre kvalificerade och med bättre möjligheter att skaffa sig ett arbete och att behålla ett arbete. De är bra för individerna och gör dem mera konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. Det är bra för Sverige som nation och gör Sverige mera konkurrenskraftigt i en allt hårdare internationell konkurrens. Detta är inte något fiffel med arbetslöshetsstatistiken utan det är en investering för framtiden som jag har mycket stark tro på.

Målet att halvera den öppna arbetslösheten till år 2000 kan aldrig vara annat än ett etappmål. Ambitionerna måste naturligtvis sträcka sig längre än så. Det kan inte handla om något annat än att vi skall återskapa full sysselsättning. Med det menar jag att alla som vill, och kan, jobba också skall ha ett arbete. Regeringen har uttryckt fem grundläggande principer för sysselsättningspolitiken:

För det första att arbetslinjen gäller, d v s vi skall lösa problemen på arbetsmarknaden huvudsakligen genom att sätta flera människor i arbete, genom att skapa flera arbetstillfällen.

För det andra att den ökade sysselsättningen i första hand skall komma till stånd i den privata sektorn. Det ligger inte någon ideologisk värdering bakom detta,

utan det är ett enkelt konstaterande att vi måste ha en rimlig balans mellan privat och offentlig sektor. En väl fungerande och stark offentlig sektor förutsätter en stark och dynamisk privat sektor. Det är därför den stora sysselsättningsökningen måste komma i den privata sektorn. Det handlar om att skapa gynnsamma betingelser för människor att starta företag och få företag att växa och att anställa flera människor.

Det handlar för det tredje om att i den offentliga sektorn skall verksamheterna prioriteras framför transfereringarna. Då menar jag speciellt skolan, vården och omsorgen.

Och för det fjärde, det krävs en bättre fungerande lönebildning. Detta är en förutsättning för stigande sysselsättning. Det är en uppgift som framförallt ligger på arbetsmarknadens parter. Regeringen och statsmakterna kan medverka till detta och jag ser det framförallt i tre avseenden:

Det första och kanske viktigaste är att skapa den allmänna makroekonomiska miljön inom vilken lönebildningen skall fungera. Det handlar om att undvika den typ av djupa recessioner som vi har haft i Sverige i modern tid. Det handlar också om att undvika överhettning av det slag som vi också har upplevt i modern tid. Statsmakterna kan vidare på olika sätt påverka spelreglerna för parterna. Det kan ske genom lagstiftning. Det är en stor fördel om sådana förändringar kan ske i samförstånd med arbetsmarknadens parter, d v s att vi undviker en konfrontation som i sin tur också skulle innebära en sämre förankring för de spelregler som vi och parterna skall arbeta under. För det tredje, staten och regeringen har givetvis ett ansvar som arbetsgivare för den del av arbetsmarknaden som ligger inom den statliga sektorn.

Tillbaka till min fempunktslista: den femte hörnstenen när det gäller sysselsättningspolitiken, är att vi skall upprätthålla starka offentliga finanser och en låg inflation. Varje tro att vi skapar tillväxt och

sysselsättning med hjälp av underskott i offentliga finanser eller med hjälp av litet högre prisstegringar är en illusion och är farlig. Våra historiska erfarenheter visar detta i hög grad.

Vi hade för bara några år sedan det näst största underskottet av alla OECD-länder. År 1993 översteg underskottet 12 procent av BNP. Vi har satt upp mål för budgeten. Vi har beslutat om, och till allra största delen också genomfört, ett saneringsprogram som är världsunikt. Många länder genomgår och har genomgått budgetsaner-ningar, men jag tror inte att något annat land på en så pass begränsad period har genomfört en så omfattande sanering som vi har gjort i Sverige.

På samma sätt som många nu ifrågasätter vår förmåga att klara arbetslöshetsmålet, ifrågasatte man för inte särskilt länge sedan vår förmåga att klara saneringen av de offentliga finanserna. Jag kan bara konstatera att de mål vi har satt upp har vi klarat och i vissa fall snabbare än vad vi själva har räknat med. Ett av målen var att vi i år skulle komma ner till högst 3 procent underskott, ett av de s k konvergenskraven för valutaunionen. Enligt regeringens bedömning kommer vi i år att få ett underskott som blir mindre än 2 procent av BNP. Vi klarar, till skillnad från många andra EU-länder, detta mål med god marginal.

Vi satte upp ett mer ambitiöst mål för 1998, nämligen att ha balans i de offentliga finanserna. Ibland missförstås detta och det talas om statsbudgeten eller statens upplåning. Målet har hela tiden varit de offentliga finanserna. Det klarar vi också. Vi uppvisar t o m ett visst överskott nästa år, men jag vill inte tillgodoräkna mig det eftersom det finns ett inslag av tekniska justeringar som inte räknas när det gäller budgetförstärkningar. Men jag är övertygad om att vi klarar balans.

Ännu mera ambitiöst är att vi efter 1998 skall ha överskott i de offentliga finanserna. Detta skall ske genom en grad-

Figur 1 Offentliga finanser 1994–1998

Procent av BNP

Lägre utgifter	8,9
Högre inkomster	2,0
Lägre underskott	10,9

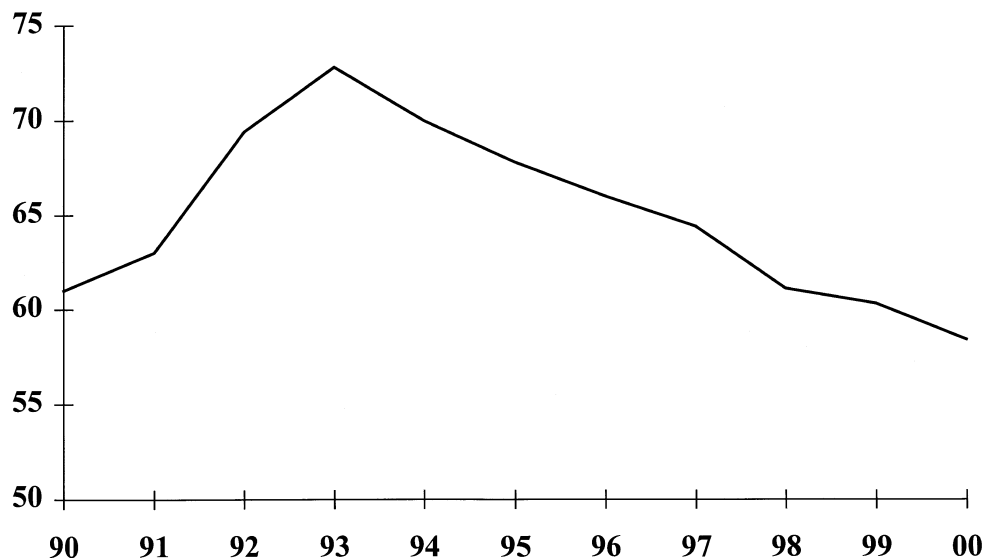
vis upptrappning och på sikt skall vi nå 2 procent överskott i genomsnitt över en konjunkturcykel. Detta är omstritt. Alla delar inte den uppfattningen. Det är dock väsentligt av flera olika skäl: Vi skall kunna amortera på statsskulden. Vi skall ha en ordentlig fallhöjd när vi går in i nästa lågkonjunktur. Vi skall stärka tilltron till den svenska ekonomin.

Det finns en vanlig uppfattning att vi bara sanerar statsfinanserna med hjälp av skatthöjningar. Jag vill belysa den problematiken genom att visa en bild. (Figur 1)

Om jag hade börjat med 1993, hade jag fått en ännu kraftigare effekt. Men jag börjar med 1994 och då kan vi se att av förbättringen av de offentliga finanserna med 10,9 procent av BNP mellan 1994 och 1998 beror huvuddelen på en minskad utgiftsandel, 8,9 procent, och en mindre del, 2,0 procent, beror på höjd inkomstandel, framför allt i form av höjda skatter. Saneringsprogrammet har innehållit såväl utgiftsnedskärningar som skatthöjningar, men det är inte sant att påstå att det i huvudsak skulle ha rört sig om skatthöjningar.

När vi presenterade budgeten för 1998 fanns det, och det var egentligen första gången på många år, ett inslag av nya utgifter. Det handlar om vissa områden som vi prioriterar. Framförallt handlar det om att tillskjuta mera pengar till just de områden som jag förut nämnde, nämligen skolan, vården och omsorgen om barn och äldre, d v s de verksamheter som i Sverige till stor del hanteras av kommuner och landsting. Det sker utökningar av statsbidragen till dessa områden under de närmaste åren. Det sker också en del and-

Figur 2 Offentliga utgifter som andel av BNP

ra åtgärder, såsom höjda barnbidrag, halverad sjuklöneperiod och en del andra insatser. Det här har beskrivits i debatten som att nu är det slut på den återhållsamma finanspolitiken. "Nu är det hejdlös utgiftsexpansion som gäller. Nu skall det delas ut gåvor till alla och envar." Jag vill illustrera den tesen med nästa bild. (Fig 2)

Här har man inkluderat de förslag som jag nämnde och som finns i budgeten. De träder i kraft under 1998 och i vissa fall ökar de i betydelse under de kommande åren. Efter att allt detta har inkluderats ser utgiftsutvecklingen ut som *Figur 2*. Om man blickar tillbaka något så nådde vi ett maximum 1993 när utgiftsandelens var närmare 73 procent av BNP. Sedan har vi haft en gradvis fallande utgiftskvot och 1997 uppgår den till drygt 64 procent. Nästa år sjunker utgiftsandelens, inklusive de nya utgiftsåtagandena, till 61 procent.

På ett enda år minskar utgiftsandelens med över 3 procentenheter av BNP. Så vitt jag känner till kan inget annat land uppvisa en så kraftig minskning av utgiftsandelens på ett enda år. Och som vi ser av bilden fortsätter utgiftsandelens att

minska även efter 1998. Detta är inte någon "hejdlös utgiftsexpansion" utan fortfarande en mycket stram, återhållsam utgiftspolitik och budgetpolitik. Att vi kan göra den här typen av insatser är naturligtvis ytterst ett uttryck för den ökade styrka som vi har i den svenska ekonomin och i de offentliga finanserna.

Många säger att det må så vara att regeringen har lyckats någorlunda med sänningen av de offentliga finanserna och så brukar man lägga till att det har varit så mycket skatthöjningar förstås. Detta har jag redan kommenterat. Man säger vidare att regeringen är inget vidare på att genomföra strukturreformer och skapa tillväxt. "Där lyser åtgärderna med sin frånvaro och därför kommer det att gå illa för Sverige i framtiden", låter det. Även den bilden är orättvis och missvisande. Begreppet "strukturreform" är ganska vagt, man kan lägga in rätt många olika ting i detta.

Jag vill för det första slå fast en tes som är viktig, och den gäller tron att budgetsänningen handlar om något mera begränsat, kameralt, stycke som inte har någon

större inverkan på den reala ekonomin i övrigt. Det är en fundamental missuppfattning. Jag är övertygad om att budgetsaneringen högst påtagligt bidrar till tillväxt och framtidstro i Sverige. Det är klart att det har betytt mycket när det gäller att räntenivån i stort sett har halverats jämfört med hur läget var för ett par år sedan. Det har betytt mycket för att människor och företagare och enskilda individer nu vågar satsa, spendera och investera.

Men självklart finns det också annat att göra. Låt mig nämna ett antal åtgärder som kan betecknas som strukturreformer och som har genomförts, i vissa fall under senare delen av 1980-talet, i andra fall under 1990-talet. Flertalet av de reformerna har genomförts av socialdemokratiska regeringar, några av borgerliga, men har vidmakthållits och i vissa fall utvecklats vidare av socialdemokratiska regeringar. I flera fall är det också fråga om uppgörelser mellan flera partier. Det är positivt, eftersom det skapar en större stabilitet och förutsägbarhet i den ekonomiska politiken.

Under slutet av 1980-talet utvecklades prisregleringen, kreditmarknadsregleringarna och valutareglerna. Jag minns att jag stod vid denna talarstol samma dag som valutareglerna slutgiltigt utvecklades. Det föll sig så lyckligt att mötet i Nationalekonomiska Föreningen sammanföll med detta historiska beslut, det var 1989.

Jag har varit med om att genomföra två skattereformer; en i början av 1980-talet och en i början av 1990-talet. Jag har varit med om att införa frihandel för teko-produkter och att avreglera jordbrukspolitiken. Båda de två sistnämnda reformerna upphävdes dock genom en annan strukturreform, nämligen när Sverige blev medlem i EU. Man kan säga att EU-medlemskapet hade mycket gott med sig men det innebar naturligtvis också att vi fick betala ett pris för detta.

Under 1990-talet har vi haft en avreglering av telemarknaden och elmarknaden

som går längre än i de flesta andra länder. Vi har nyligen genomfört en omfattande budgetreform genom att vi ersatt en av de slappaste statliga budgetprocesserna i Europa med en av de striktaste. Vi står nära inför att genomföra en pensionsreform. Det finns en fempartiuppgörelse som inte är klar i alla delar ännu, men jag är övertygad om att den kommer att genomföras och att Sverige därmed till skillnad från många andra länder har skapat ett hållbart pensionssystem inför framtiden med en bred politisk förankring.

Vi har sett, och det pågår fortfarande och kommer att fortsätta, en omfattande strukturomvandling i den offentliga sektorn, både i kommuner, landsting och i staten. Vi har genomfört omfattande besparingar och moderniseringar av våra socialförsäkringssystem. Vi har skärpt konkurrenslagstiftningen i Sverige och vi har nyligen genom en fempartiuppgörelse enats om att stärka Riksbankens oberoende, att skapa en mera oberoende riksbank än de flesta andra länder kan uppvisa. Med detta vill jag inte säga att vi har gjort allt som kan göras och att det är färdigreformert. Så är det naturligtvis inte. Jag vill bara ta håll på myten att vi inte skulle mäka att genomföra strukturreformer.

Det kommer att behöva göras mera. Det må vara att det finns en politisk oenighet om vissa av de strukturreformer som skall genomföras. Men vi kommer inte att tveka att fortsätta med denna process som både skapar gynnsamma betingelser för tillväxt och sysselsättning och som också svarar mot en utbredd uppfattning i vårt land om rättvisa och social trygghet.

Vi diskuterade vid samma tillfälle för ett år sedan Sveriges relation till valutaunionen. Jag fick då frågor och kritik varför vi inte gav besked och varför vi inte hade bestämt oss. Jag förklarade detta med att jag såg ett stort värde i att vi hade en politisk process. Att vi arbetade med en förankring med diskussioner och ana-

lyser. Att vi inte beslutade först och diskuterade sedan. Nu har vi genomfört den processen och vi har på regeringens sida satt ner foten. Vi har angivit vår ståndpunkt och ståndpunkten är som bekant att Sverige inte skall eftersträva att delta i valutaunionen vid dess start. Det beslutet hälsas naturligtvis med kritik från vissa håll. Vi har angivit vår uppfattning och färdriktning.

I den debatt som nu rasar talas det mycket om vad som skall ske i Storbritannien. Det beskrivs ibland som att det är en stor omsvängning på gång i positiv riktning, med den nya labourregeringen. Jag uppfattar det inte riktigt på det sättet. Vi har ganska omfattande och nära kontakt med labourregeringen i Storbritannien. Till skillnad från oss som har givit besked har man ännu inte gjort detta från brittiska regeringen. Man har inte givit besked om man tänker gå med i den första omgången även om de flesta bedömare, och dit hör även jag, tror att beskedet, när det kommer mot slutet av året eller i början av nästa år, blir att Storbritannien i likhet med Sverige inte går med i första omgången. Men det är säkert också så att man håller dörren öppen för att ansluta sig vid senare tillfälle. Den positionen har vi uppgivit från den svenska regeringens sida. Vi har också sagt att om, och när, den frågan aktualiseras skall den föregås av antingen ett val eller en folkomröstning. Frågan skall underställas det svenska folket för prövning. Även på den punkten har den brittiska regeringen intagit samma ståndpunkt. Den har lovat att frågan skall underställas det brittiska folket för prövning.

Vi tar naturligtvis intryck av debatten och handlingssättet i andra länder och inte minst Storbritannien. Storbritannien är ett stort land i EU, en viktig handelspartner och ett land vi har omfattande förbindelser med. Vi har också, och det är viktigt, ganska likartade synsätt i många frågor. En positiv syn när det gäller frihandel, en antiprotektionistisk uppfattning

och en skepsis mot överstatliga lösningar i det europeiska samarbetet. Vi har således anledning att hålla en nära kontakt. Det betyder naturligtvis inte att vi kopierar de brittiska lösningarna och att det är London som bestämmer vilken ståndpunkt vi skall inta. Det kan dock påverka vår hållning liksom mycket kan påverka den. Men ytterst avgörande är att beslutet om vi skall vara med, eller inte, fattar vi i Sverige och ingen annanstans. Detta besked kommer vi att ge från regeringens sida när vi lägger vår proposition om valutaunionen och Sveriges relation till valutaunionen.

Avslutningsvis vill jag gå tillbaka till den vision som jag nämnde inledningsvis. Vi har i mångt och mycket lagt till rätta förutsättningar för en god utveckling i den svenska ekonomin de kommande åren. Vi har lagt till rätta ekonomiska fundament med starka offentliga finanser, låg inflation och en stark utrikesbalans. Vi har en snabb produktivitetsutveckling i den svenska ekonomin. Vi satsar oerhört starkt på utbildning och kompetenshöjning för ett växande antal människor.

Jag har t o m dristat mig att tala om en skördetid och för det har jag fått uppbära spott och spe. Det förklaras att det är en olämplig signal att finansministern talar om skördetid. Därmed skulle det bli fritt fram. "Nu kan vi spendera. Nu blåser han faran över." Så låter det. Detta visar den svaga agrara anknytningen hos den svenska befolkningen när man lägger in en sådan innebörd i begreppet "skördetid". Jag får helt andra associationer när jag hör ordet "skördetid". Det är den tid på året när man arbetar allra hårdast. När man bärgar skörden kan man inte sitta och ta igen sig och blåsa faran över. Jag associerar till att samla i ladorna för att ha när tiderna blir sämre. Jag associerar till att man sparar till utsäde, man skall ha en försvarlig del till nästa års sådd.

Att blåsa "faran är över" kan vi aldrig göra. En finansminister kan aldrig göra det. Det finns mängder med problem och

**Figur 3 Exportökning 1:a halvåret 1997
årstakt**

Total varuexport	6%
därav:	
Telefoni m m	34%
Övrigt	3%

risker som vi skall hantera, en del av dem känner vi inte ens till. Det må vara en kris i Sydostasien som om den inte hanteras rätt kan få spridningseffekter i världsekonomin. Och det kan vara mycket annat. Vi har stora problem kvar, framförallt den höga arbetslösheten.

Jag vill ändå uttrycka en försiktig optimism för de kommande åren. Om vi hanterar den ekonomiska politiken på rätt sätt, har vi hyggliga utsikter att gå några steg i riktning mot en vision som jag uttryckte inledningsvis och det tycker jag är gott nog.

Ulf Jakobsson:

Jag skall kommentera finansplanen och i någon mån punkterna som Erik Åsbrink tog upp. Jag kommer inte att gå igenom punkt för punkt utan med tanke på begränsat utrymme i tid, tänker jag koncentrera mig på tre stycken punkter som jag finner är centrala för den ekonomiska politiken generellt sett och som också är centrala i anslutning till finansplanen.

Den första punkten gäller prognosen. Ingen kan säga att den är fel. Däremot är det så, som också framgick av Erik Åsbrinks anförande, att väldigt mycket av retoriken i finansplanen byggs upp kring en positiv prognos för framtiden. Det har i och för sig hänt saker och ting som har varit bra, men den framtida utvecklingen tecknas in i mycket hög grad i finansplanen.

Beträffande kortsiktsprognosen stämmer den ganska väl in med vad de flesta

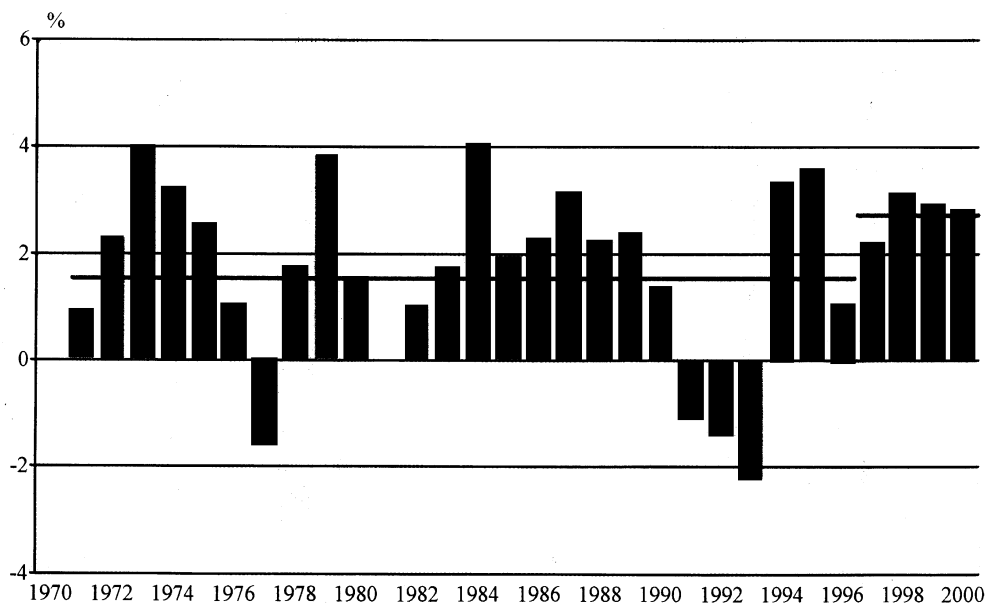
bedömare har för närvarande. Jag vill ändå peka på att även här kan det visa sig att det finns osäkerheter och att det inte riktigt går som man har tänkt sig. Finansministern talade om den stora exportuppgången. Som en påminnelse om att den vara bräckligare än vad man tror vill jag visa *Figur 3*.

Den totala exporten har ökat 6 procent varav telefoni m m har ökat 34 procent och övrigt har ökat med 3 procent. Detta förringar inte de 6 procenten. Telefonaktiebolaget tillhör ju också den svenska ekonomin. Samtidigt visar detta att vi inte har den breda, balanserade uppgången och att det kommer att ställas stora krav på ekonomin framöver för att få en kraftig tillväxt. Vissa områden växer mycket kraftigt, andra växer inte alls eller kommer att gå tillbaka. I kortsiktsprognosen ligger de utvecklingstendenser som man nu ser ganska väl i linje med regeringens politik. Konsumtionsprognosen i finansplanen bygger på att sparkvoten skall gå ner till 3–4 procent. Man kan fråga sig varför den skall göra det. Både med tanke på den osäkerhet som finns om framtiden, realräntor som vi fortfarande har och med tanke på ett europeiskt perspektiv, varför skall hushållen i Sverige spara mindre än vad man gör i andra länder? Just för närvarande ser det dock ut att gå i den riktning som regeringen säger. Jag vill först peka på att osäkerheten är betydande och att det mycket väl kan hända att det inte ens i det korta perspektivet går som regeringen säger i sin prognos.

Beträffande det långsiktiga perspektivet med tillväxten: vi har haft en tillväxt sedan 1970-talets början (förklaring av *Figur 4*, under fyra år är tillväxten negativ). Den tillväxt som prognostiseras ligger nästan 1,5 procent över det som var genomsnittet under lång tid. I finansplanen får man inte så många förklaringar till varför detta skall inträffa utom en hänvisning till den stabilitet som har skapats genom budgetsaneringen och den låga inflationen. Jag säger inte att det inte kom-

Figur 4 BNP – förändring 1970–2000, snitt 1970–1996 samt 1997–2000

mer att ske men i finansplanen diskuteras knappast alls eventualiteten att något annat skall inträffa. Om man skall titta på historiska erfarenheter finns det en hel del som talar för att det inte kommer att gå riktigt så här bra. Jag tycker att regeringen drar väldigt stora växlar i finansplanen på en prognos som är optimistisk, inte nödvändigtvis felaktig men optimistisk. En diskussion av detta hade varit på sin plats och det finns liten beredskap för tänkbara alternativa utvecklingsförlopp.

Den andra punkten som jag tänkte ta upp är högskattestatens problem. Erik Åsbrink var delvis inne på denna fråga och ville peka på att inriktningen i politiken inte har legat på skatthöjningar utan på utgiftsnedskärningar. När man ser den bild Erik Åsbrink visade kan man fundera mycket på de 8,9 procent av BNP som han angav i utgiftsnedskärningar. Bakom detta tal finns en mycket betydande automatik. Om man ser på de åtgärder som har vidtagits var det, som jag minns, enligt finansplanen så att paketen omfattade ca 120 miljarder. 60 miljarder av dessa var utgiftsnedskärningar och 60 miljarder

skatthöjningar. Därefter har det tillkommit nya utgiftsbeslut som när vi kommer fram till år 2000 kommer att ge en nivåhöjning på 40 miljarder, och sedan kommer kärnkraftsavveckling och sådant ovanpå detta. Detta visar att regeringen satsar hårt på att det går att leva med det höga skattetrycket och att det om så skulle behövas skulle kunna ökas ytterligare. Budgetförbättringen har skapat en chans här att ändra finanspolitikens inriktning och regeringen valde ökade utgifter i stället för att sänka skatten.

Erik Åsbrink nämnde med all rätt att det är en rad saker som har skett framförallt under 1980-talet, både avreglering, skattereform och annat. Och mycket av detta är bra, inte minst skattereformen. Men det har ju skett en del sedan dess när det gäller skattereformen. Marginalskatten är inte längre 50 procent utan den högsta marginalskatten ligger kring 60 procent. Det har skett en hel del på andra områden och det visar också att inriktningen i hög utsträckning är en inriktning på att långsiktigt kunna bibehålla höga skatter, eventuellt kanske kunna höja dem

ytterligare. Vad är det som ligger bakom detta? Många ekonomer har varnat för höga skatter och det finns också ett politiskt motstånd mot ytterligare skattehöjningar. Erik Åsbrink tog inte upp regeringens argumentation för högskattestaten här men den brukar ofta vara att det egentligen inte finns vetenskapliga bevis för att det skulle finnas några negativa effekter av höga skatter. Därför spelar detta ur ekonomisk synvinkel ingen större roll utan vi kan välja det skattetryck som vi vill ha av politiska skäl. Detta leder tillbaka till den diskussion som finns inom forskningen när det gäller huruvida man i internationella undersökningar kan se några effekter av olika nivåer i skattetryck på tillväxten. Där är det inte helt lätt att se att det skulle finnas ett entydigt samband mellan olika nivåer på skattetryck å ena sidan och olika nivåer på tillväxt å andra sidan. I dessa internationella undersökningar ingår länder som ligger på 30, 40, 45, 50 procents skatt. Jag för min egen del tror att det är mycket svårt att hävda att ett land som går från 40 till 42 eller 43 procent i skattetryck, om man tar det som andel av BNP, skulle ha några negativa effekter på tillväxten. Det beror också på hur pengarna används. Men det betyder inte, som man ibland hör från regeringens sida, att det är vetenskapligt bevisat att man kan ha det skattetryck som man har i Sverige som är extremt högt både i ett historiskt och ett internationellt perspektiv. Jag tror att när man börjar komma upp på dessa nivåer när det gäller beskattning har man negativa effekter på tillväxten. En del av förklaringen till Sveriges låga tillväxt ligger i att vi under senare år har haft ett mycket högt skattetryck.

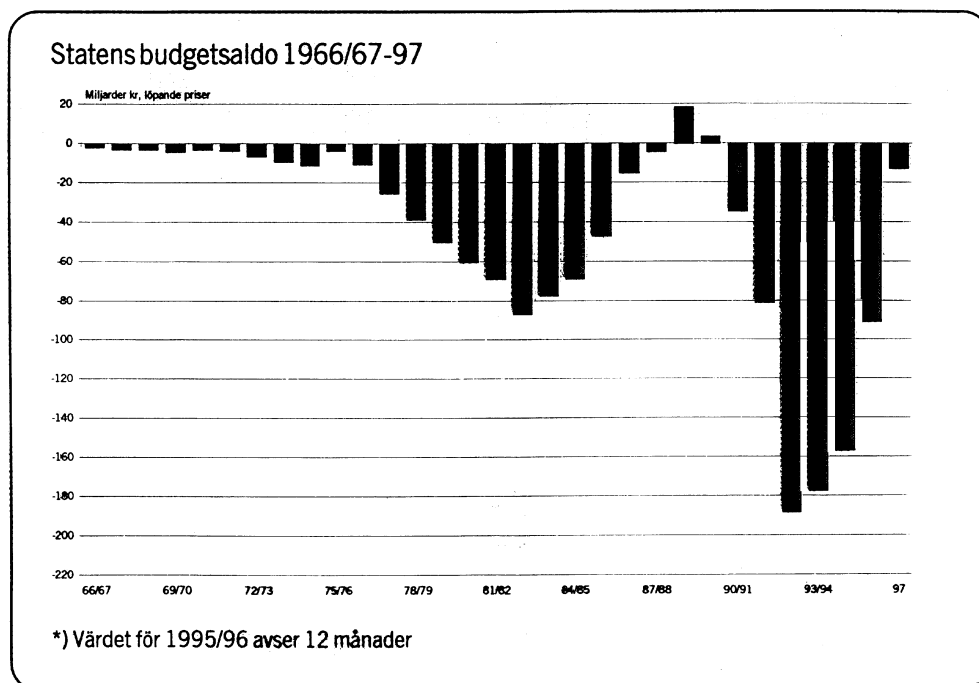
Jag tänker dock inte driva den debatten vidare utan tar upp de negativa effekter av skattetrycket som alla är överens om. Tillväxtaspekten är ju en del av det hela men det finns andra aspekter som jag tänkte peka på. Den första är helt enkelt de välfärdsförluster som en viss skatteni-

vå innebär. I denna församling kan man tillåtas att tala om "dead weight loss" eller "excess burden". Det är teoretiskt oomstritt och det har gjorts empiriska mätningar av detta och man har funnit att det i Sverige uppgår till betydande belopp. Nu verkar det, om man skulle gå utanför denna församling, vara ganska teoretiskt med de välfärdsförluster som snedvridningarna av skatteklara uppgår till. Jag vill dock hävda att dessa välfärdsförluster är högst konkreta. Ett exempel på sådana välfärdsförluster är att skatteklara förhindrar en uppkomst av en marknad för hushållsrelaterade tjänster i Sverige. Med de höga skatteklara som finns innebär det att för de vanliga löntagarna i ett dubbelarbetande hushåll är det inte möjligt att gå ut på marknaden och köpa tjänster som man kan behöva, t ex tvätt, städning, restaurangtjänster. Det innebär samtidigt att man därmed förhindrar uppkomsten av en arbetsmarknad som kan finnas i andra länder där man har lägre skattetryck. Här gör vi en mycket stor välfärdsförlust. Jag tror också att vi här har ett hinder för en sysselsättningsutveckling som annars skulle vara möjlig.

Den andra punkten beträffande skatter och negativa effekter av dessa är att när man befinner sig på svensk nivå, får man kraftig volatilitet i kopplingen mellan BNP-utveckling och budgetunderskott. Det innebär att konjunktursvängningarna drar med sig mycket kraftiga automatiska svängningar i budgeten. Om vi nu befinner oss på uppsidan av automatiken kommer vi så småningom till nersidan igen och om man skall ha den makroekonomiska stabilitet som Erik Åsbrink talade om, tror jag att det är mycket svårt att uppnå detta med den högelasticitet som man har mellan BNP och budget. Den i sin tur hänger ihop med det höga skattetrycket och de stora offentliga utgifterna.

Den tredje punkt jag vill ta upp är frågan om möjligheten att uthålligt kunna hålla skattetrycket högt i en allt mer globaliserad värld. Det gör att det som tidi-

Figur 5 Statens budgetsaldo 1966/67 – 97. Statens budgetsaldo är nettot av statsbudgetens inkomster och utgifter. Fr o m 1997 sammanfaller budgetår och kalenderår. Budgetåret 1995/96 är därför förlängt till 18 månader.

gare var ganska fasta skattebaser nu börjar bli väsentligt mera lättflyktiga. När det gäller kapitalbeskattningen erkänner de flesta att det är svårt att ta ut en hög kapitalskatt. Det finns gränser för hur hög kapitalbeskattningen kan bli och när man har en kapitalskatt som ligger på en låg nivå kan det vara svårt att gå hur långt som helst när det gäller arbetsinkomster. Antingen får man räkna med arbitrage eller också får man bygga upp mycket omfattande murar mot arbitragen som ger andra typer av välfärd förluster. Det gäller även punktskatter, ökad internethandel och ökad handel över gränserna till följd av EU-utvidgningen och allt detta kommer att göra det svårt att upprätthålla det höga skattetrycket vi har. Regeringen visar också här väldigt liten beredskap för denna problematik. Jag kan tänka mig att man har förhoppningar om att man skall få ett golv genom internationella överens-

kommelser, och det tror jag också att man kommer att få, men dessa golv kommer generellt sett att ligga på en väsentligt lägre nivå än det svenska skattetrycket.

Jag tror att vi kan vara ganska överens om att vårt höga skattetryck skapar problem på dessa tre områden. Det skapar problem redan i dag och kommer kanske att skapa ännu större problem i framtiden.

Jag vill till sist peka på ett fjärde, litet mera spekulativt, område. Jag menar att vi i många skattebaser ligger nära vad som är möjligt att ta ut antingen ekonomiskt eller politiskt. Därmed får man en mycket stor osäkerhet om den framtida skatteutvecklingen. Man höjer en skatt och det visar sig att det inte fungerar riktigt och man inför ett avdrag eller särbestämmelser. Vi har haft en del fall med förmögenhetsskatten nyligen. Man har funnit att den höga fastighetsskatten inte är bra för nybyggnationen och då får man

Figur 6 Icke sysselsatta, som andel av befolkningen, 16–64 år

(procent)

	1995	1997	2000
1. Utanför arbetskraften	21,8	22,9	23,5
2. (därav i AMS)	3,4 (4,4)*	3,3 (4,3)*	3,4 (4,4)*
3. Öppet arbetslösa	6,0 (7,7)*	6,5 (8,4)*	3,4 (4,5)*
Totalt (1+3)	27,8	29,4	26,9

*) i procent av arbetskraften

göra ett undantag för hus byggda under de senaste fem åren. Man har fått reseavdrag på den höga bensinskatten, osv. Allt detta skapar en osäkerhet och ett system som börjar likna det man ville avskaffa med skattereformen. Dessutom skapar de ständiga förändringarna en osäkerhet om framtiden och försvårar möjligheterna att planera den framtida utvecklingen.

Erik Åsbrink tog också upp arbetslöshetsmålet utförligt. Först när jag hörde om målet på 4 procent tyckte jag att det var ganska bra. Men när man nu ser hur det används och vilken roll det spelar i politiken, vill jag ändå mena att de negativa effekterna överväger. Jag ser två problem med arbetslöshetsmålet. Det ena är att det är manipulerbart och det andra att det är begränsat. Manipulerbarheten inskränker sig till så enkla saker som att när man talar om den öppna arbetslösheten är det en statistisk definitionsfråga vad detta är. Jag undrar om det verkligen är en slump att de internationella definitioner som man nu börjar få på den öppna arbetslösheten inte tränger igenom i den svenska diskussionen eller inte sätter några spår i finansplanen. När OECD skriver om den öppna arbetslösheten i Sverige låg den på 10,5 procent. Bilden i EUs statistik är likartad. Det begränsade perspektivet kan innebära att regeringen frestas ta bort folk från arbetskraften för att den öppna arbetslösheten inte skall bli så stor. Begränsningen innebär också att målet skymmer perspektivet för de större frågor

som är förknippade med den totala bilden.

Detta kan illustreras av *Figur 6* som visar antalet icke sysselsatta som andel av befolkningen. Media har koncentrerat sig på misslyckandet att den öppna arbetslösheten i regeringens mycket optimistiska prognos stannar på 4,5 procent i stället för de utlovade 4 procenten. Detta synsätt undanskymmer som tabellen visar det mycket större misslyckandet att antalet icke sysselsatta som andel av befolkningen är relativt oförändrat mellan åren 1995 och 2000.

Om man går tillbaka till frågan om man skall kunna förverkliga den ekonomiska tillväxten som finns i kalkyler, hänger väldigt mycket på arbetsmarknadens funktionssätt. På vissa områden i ekonomin kommer det att växa mycket snabbt och på andra områden blir det tillbakagång. Detta kommer att innebära att kraven på flexibilitet blir mycket stora i ekonomin. Detta i sin tur kommer att kräva en mycket välfungerande arbetsmarknad. Arbetslöshetsmålet ger ett slags planeringstänkande som skymmer huvudfrågan, som är att få en väl fungerande arbetsmarknad. Om vi börjar att få flaskhalsproblem på ett tidigt stadium, om förra årets löneökningar på 7,5 procent i exportindustrin upprepas ett par år till, kommer det att bli väldigt litet av den makroekonomiska stabilitet som Erik Åsbrink talade om. Det är också väldigt lätt när man ställer upp den här typen av mål att man kommer in på inte bara utbildning

som Erik Åsbrink nämnde utan även andra saker som regeringen har föreslagit, såsom ökad förtidspensionering som har det direkt utsagda målet att få bort folk ur arbetskraften. Jag tror att jag gissar rätt om jag säger att Erik Åsbrink inte är någon stor vän av arbetstidsförkortning. Ändå verkar regeringen för detta. Detta är delvis en följd av en målformulering som allt mera börjar lägga hinder i vägen för en långsiktigt positiv utveckling på arbetsmarknaden.

Victor Norman:

Jeg vet for lite om svensk økonomi til å uttale meg bombastisk om noe som helst. Jeg har dessuten lest så mye om hva som skjedde da Gustav Cassel i tyveårene besøkte Norge og sterkt rådet oss til å lære av de svenske erfaringene og la være å føre paripolitikk at jeg skal unnlate å gi gode råd – den gang førte rådene til at vi gjorde det motsatte. I stedet skal jeg nøye meg med noen almenne refleksjoner om økonomisk politikk og noen spørsmål om svensk politikk.

Almenne refleksjoner

Jeg har tre almenne refleksjoner. Den første gjelder hvorfor land som Sverige og Finland (og forsåvidt også Norge, selv om oljesektoren gjør at vi er i en litt spesiell stilling) har økonomiske vanskeligheter. Den andre gjelder velferdsstaten, den tredje har å gjøre med relativ vektlegging av ulike typer økonomisk politikk.

Det er selvfølgelig mange grunner til problemene i svensk og finsk økonomi. Én som ofte glemmes, og som går igjen i hele Nordvest-Europa, har å gjøre med de langsiktige strukturendringene fra varetil tjenesteproduksjon. Tradisjonelt har de nordvesteuropiske landene, og spesielt Sverige og Tyskland, hatt sin styrke i industrivareproduksjon. Så lenge verdensetterterspørselen etter industrivarer vokste like raskt, eller raskere, enn etterspørselen i

sin alminnelighet, gav det disse landene et godt utgangspunkt både for høy velstand og rask vekst. De kunne lett utnytte sine komparative fortrinn, og det internasjonale bytteforholdet utviklet seg over tid i landenes favør. Overgangen til tjenestebasert vekst har endret fundamentalt på dette. Den internasjonale konkurransen i industrivaremarkedene er blitt vesentlig hardere, bytteforholdet for tradisjonelle industriland er blitt dårligere, og landene i Nordvest-Europa har ikke vært i stand til å utvikle nye, komparative fortrinn på tjenesteområdet. Kontrasten til f.eks. USA er slående i så henseende. Hvis jeg har rett i at dette er viktig, har det blant annet den implikasjon at økonomisk vekst fremover krever noe mer enn sunne offentlige finanser og balanse i makroøkonomien.

Den andre almenne refleksjonen gjelder velferdsstaten. Jeg har alltid forstått det slik at tanken bak velferdsstaten var å ha en "myk overbygning" over et "hardt fundament" – m.a.o. at det skulle føres en handels-, nærings- og sysselsettingspolitikk som stilte harde krav til foretak og arbeidstagere, og som med det gav maksimal verdiskapning i samfunnet; og at det så skulle lages en sosialpolitisk overbygning der målene var trygghet, likeverd og rettferdighet. Tanken var videre at de to delene var gjensidig avhengig av hverandre.

Den omlegningen av økonomisk politikk vi har sett i de fleste europeiske land de siste 10–15 årene kan i et slikt perspektiv tolkes på to måter. Én tolkning er at man forsøker å gjenskape forutsetningene for velferdsstaten. Argumentet for et slikt syn kan være at vi utover på 70- og 80-tallet dels gjorde overbygningen så myk og stor at den truet med å velte hele bygningen; dels at vi i samme periode glemte at fundamentet måtte være hardt, og i stedet førte en nærings- og sysselsettingspolitikk som skapte stor ineffektivitet. Den alternative tolkningen av politikkomlegningen er at vi har gitt opp hele

visjonen. Argumentet for det synet kan være at hele visjonen beror på en feilslutning – mer presist at en ”myk overbygning” nødvendigvis vil ha negative virkninger på enkeltaktørens incitament, og at disse virkningene over tid blir så alvorlige at det er umulig å forene effektiv verdiskapning og omfattende fordelingspolitikk.

Det er klart at mange økonomer – ikke minst i USA – heller til den siste oppfatningen. Personlig heller jeg til den første, altså at velferdsstaten både er et ønskelig og realiserbart mål, men at den forutsetter omfattende avregulering og liberalisering på mikronivå og en viss sanering av overbygningen. Uansett hva man mener, tror jeg imidlertid det er behov for en avklaring av hva målet er. Og hvis målet – som jeg har inntrykk av at tilfellet er både i Sverige og Norge – fortsatt er velferdsstatsvisjonen, trenger vi langt mer faglig oppmerksomhet om hva som kreves for at den skal være realiserbar.

Den siste almenne refleksjonen gjelder ambisjonsnivå og relativ vektlegging av ulike politikkområder. Grovt sagt kan vi si at politikkomlegningen i Europa har vært fra makropolitikk til mikropolitikk, fra aktiv penge- og finanspolitikk til regelstyrt makropolitikk, og fra en politikk basert på offentlige løsninger til økt vektlegging av private løsninger. Alle disse omlegningene er godt fundert i økonomisk teori, og for egen del liker jeg dem alle sammen. Allikevel tror jeg vi trenger mer diskusjon om tempo, rekkefølge og rekkevidde av omlegningene.

Det som etter min mening haster mest, er å få mikrofundamentet til å virke bedre – altså omfattende avregulering og liberalisering. Når det gjelder tempo og rekkefølge, mener jeg derfor at en ”sunn” makroøkonomi kanskje burde komme i annen rekke. Dessverre har det vært tilløp til det motsatte, noe bl.a. Maastricht nok må ta en del av ansvaret for. Det er selvfølgelig viktig med sunne statsfinanser og lav inflasjon, men det hjelper lite hvis pri-

sen man må betale for å få aksept for det, er bibehold av omfattende ineffektivitet og tilhørende lav verdiskapning. Sagt på en annen måte må vi ikke tape realøkonomien av syne i iver etter å skape finansiell sunnhet. Jeg synes vi ser tilløp til det i mange europeiske land.

Jeg er også litt i tvil om rekkevidden av reformene – igjen ikke på mikronivå (der bør vi ta skrittet fullt ut), men på makronivå. Det er utmerket med regelstyring som alternativ til fullstendig Keynesiansk diskresjon, men det finnes da mellomformer. Og hva mer er – jo mer avregulert økonomien er, desto større grunn kan det være til å tro at et visst Keynesiansk politikkinnslag vil virke positivt. Det er for enkelt å se på alle konjunkturvariasjoner som uttrykk for ”real business cycles”, og vi kan ikke bare avskrive 10% arbeidsledighet i Europa som uttrykk for tilbudsideproblemer som man ikke kan gjøre noe med gjennom penge- og finanspolitikk.

Spørsmål

Ut fra disse almenne refleksjonene er den en del spørsmål man naturlig stiller seg i forhold til den politikken som er valgt i Sverige.

Det første er om det var nødvendig å gå så drastisk og raskt til verks som man gjorde når det gjaldt å redusere budsjettunderskuddene. At sanering av statsfinansene var nødvendig, er klart. At man kanskje ikke hadde noe særlig handlingsrom, er vel også klart. Noen frihetsgrader vil jeg allikevel tro at man hadde.

Det andre spørsmålet knytter seg til den relative vektlegging av makroøkonomisk innstramning og mikroøkonomiske reformer. Det virker som om man de siste årene har vektlagt det første høyere enn det siste. Spørsmålet er om ikke avregulering og andre tiltak som øker effektiviteten og tilpasningsevnen på mikronivå er viktigere, både for makrotilbudet på kort sikt og vekstevnen på lengre sikt, enn tradisjonell makropolitikk.

Det tredje spørsmålet er om arbeidsmarkedspolitikken fungerer godt nok. Én ting er at arbeidsledigheten generelt sett er høy; det kan tilskrives makropolitikken. Det er mer bekymringsfullt at Sverige også har relativt høy langtidsløshet – for tiden er det nesten fire ganger så mange langtidsløse i Sverige som i Norge.

Som et siste spørsmål vil jeg nevne inntektspolitikken, hvor jeg tror at man i Sverige må foreta et valg. En mulighet er å satse på den tradisjonelle modellen med et tett, inntektspolitisk samarbeid mellom staten og partene i arbeidslivet. I Norge har vi valgt denne korporative løsningen, med de svakheter den innebærer, men også med den mulighet for samordning av makropolitikk og inntektspolitikk som den representerer. Den andre muligheten er å avregulere arbeidsmarkedet og gå over til mer desentralisert og markedsbasert inntektsdannelse. Også den løsningen har sine styrker og svakheter. Begge disse løsningene er imidlertid bedre enn en mellomløsning der arbeidsmarkedet forblir gjennomregulert og organisasjonene har tilsvarende makt, men der det ikke er et sentralt, inntektspolitisk samarbeid.

Lars Bergman:

Då har vi kommit fram till en replikomgång. Ordet går först till finansministern.

Erik Åsbrink:

Om repliken skall vara kort är jag rädd att jag får hoppa över en del frågor som har tagits upp, möjligen kan de komma igen senare i en ny replikomgång.

Jag vill börja med att karakterisera mina meddebattörer. Det var genomgående en mycket trevlig ton i inläggen. Jag har varit med om många debatter som har innehållit betydande inslag av pajkastning. Jag har väl också bidragit till en och annan paj själv. Jag uppskattar det lågmälda och resonerande tonläget i kväll och skall

naturligtvis försöka leva upp till detta för egen del också. Vi är naturligtvis inte ena om allt men vi är eniga om en hel del.

Jag hoppar över den första punkten om våra prognoser som Ulf Jakobsson tog upp för jag uppfattar trots allt att det inte är några stora skillnader där, även om Ulf Jakobsson har en benägenhet att beskriva regeringens prognoser som väl optimistiska. Möjligen kan detta förstås i perspektivet av att Ulf Jakobsson sitter relativt nära Industriförbundet som är den stora pessimisten bland svenska prognosmakare. Åtskilliga prognosmakare är mera optimistiska än regeringen och visar upp högre tillväxttal, inte bara för 1998 utan också på längre sikt. Jag tror, utan att ha siffermässiga belägg för det, att vi ligger under genomsnittet bland svenska prognosmakare när det gäller att teckna en bild för de närmaste åren. Vår förmåga att se kommande konjunktursvängningar är begränsad och detta gäller för alla. Det finns naturligtvis en tendens att när vi rör oss bortom 1998 är det inte konjunktursvängningar vi fångar upp utan mera trendmässiga bedömningar. Det ligger väl i sakens natur. Där finns givetvis en växande osäkerhet över tiden.

Beträffande högskattesamhället. Det är viktigt att det ingick ett betydande inslag av skattehöjningar i saneringsprogrammet. Jag vill inte på något sätt sticka under stol med det. Det hade inte varit möjligt att genomföra den omfattande och snabba budgetsaneringen utan skattehöjningar. Det hade helt enkelt inte varit möjligt att få politisk accept för detta mycket omfattande och tuffa saneringsprogram. Det kan även visas på det sättet att vi har gjort en omfattande fördelningspolitisk analys av hela saneringsprogrammet. Jag tror att vi ligger nära en slutrapport i det avseendet. Det visar sig då mycket tydligt att den fördelningsbild som kommer fram är någorlunda hygglig.

Det är inte lätt att bedriva en bra fördelningspolitik i nedskärningstider. Men givet detta tycker jag att vi har lyckats

ganska hyggligt att fördela bördorna mellan olika befolkningsgrupper, mellan hög- och låginkomsttagare. Det inslag av utjämning som fanns eller rättare sagt motverkande krafter mot de åtgärder som skulle ha ökat klyftorna var framförallt höjda skatter. Om vi bara hade skurit på utgiftssidan hade det ohjälpligt lett till ökade inkomstklyftor. Vi hade vänt den tunga ändan neråt. Det är inget konstigt att det är på det sättet. Naturligtvis är låginkomsttagarna mera beroende av välfärdssamhällets utgifter än höginkomsttagarna. Det visar sig också om vi gör en jämförelse mellan kvinnor och män. Om vi bara hade skurit på utgiftssidan, hade kvinnorna fått bära en större andel av bördorna än männen. Skatteinstrumentet var nödvändigt för att mer välavlönade män fick vara med och ta sin del. Jag är helt övertygad om att det var nödvändigt i stora drag att göra på det sättet. Vi hade inte lyckats och inte fått politisk accept om vi inte hade haft den fördelningen.

Ulf Jakobsson, liksom många andra debattörer med likartade uppfattningar om höga skatters fördärlighet, börjar i fel ända. Han talar hela tiden om problem med höga skatter och en hög skattekvot. Jag ser detta egentligen bara som en avspiegling av den höga utgiftskvoten i Sverige. Det är lätt att tala om skadliga skatter och att de borde sänkas. Många med Ulf Jakobsson avstår från att gå in på hur detta skall betalas, hur vi skall skära ner utgifter, vilka utgifter vi skall skära ner. Om vi får problem i ekonomin kan det vara på grund av för höga utgifter. Det är dessa som är roten till det hela. De höga skatterna är en reflex, en avspiegling av höga utgifter. Man kan tala om utgiftskvoten som ett implicit skattetryck. En hög utgiftskvot framtvingar en finansiering via skatter eller via upplåning. Att dra ner skatteandelen och öka upplåningsandelen skapar inte mindre snedvridningar och störningar för ekonomin. Det kanske t o m skapar större störningar. Jag tycker att oavsett om man diskuterar i

mera kamerala sammanhang eller från en samhällsekonomisk utgångspunkt är det ytterst en fråga om vilka utgifter vi bestämmer oss för. Om de är för höga måste man tala om hur de skall minskas och vad det är som skall skäras ner.

Jag noterade också med intresse att Ulf Jakobsson kom in på frågan om bristen på vetenskapliga bevis för höga skatters fördärlighet. Jag väntade med spänning på hur det hela skulle upplösas och jag konstaterar att det upplöstes egentligen bara i att du *tror* att höga skatter är skadliga. Du uttryckte det ungefär så här: "Regeringen hävdar att det är bevisat att höga skatter inte tycks ha några negativa effekter på tillväxten". Så långt har varken jag eller mig veterligt någon annan i regeringen gått. Jag har aldrig påstått att det finns bevis för att det inte har några skadeeffekter. Du sade ju också att det inte heller finns några bevis för motsatsen.

Ulf Jakobsson nämnde också ett par andra tänkbara problem med höga skatter. Välfärdsförluster är ett exempel, den bristande framväxten av en sektor med hushållstjänster är ett annat. Detta brukar nämnas ofta och det är säkert riktigt att de höga skatterna bidrar till att hämma den sektorn. Huruvida detta är en stor välfärdsförlust är jag mera tveksam om. Det återstår att bevisa. Jag kommer tillbaka till tjänstesektorn också när det gäller Victor Normans inlägg.

Den höga volatiliteten, d v s att våra offentliga finanser är känsliga för konjunkturer och för variationer i tillväxten, är ett omvittnat fenomen. Det beror i varje fall delvis på höga nivåer på utgifter och skatter i Sverige. Jag vill ändå hävda att vi har minskat, inte tagit bort men minskat, den känsligheten genom olika åtgärder. Jag har nämnt några av dem under rubriken strukturreformer: Den stramare budgetprocessen, ett mindre progressivt skattesystem och starka offentliga finanser. Därmed är vi bättre rustade att möta en konjunkturergång i framtiden. Konjunkturen kommer att slå ige-

nom på offentliga finanser även i fortsättningen men inte i lika stor utsträckning som tidigare. Ulf Jakobsson har naturligtvis helt rätt att skattebaserna tenderar att bli mera rörliga som en följd av internationalisering och informationsteknologi. Det är en realitet som kommer att präglade svensk politik och svensk skattepolitik i framtiden. Vi har redan sett exempel på detta.

Ulf Jakobssons tredje ämne, arbetslösheten, och huruvida främmande mått inte förmår att tränga in i Sverige. Jag tror inte att det beror på någon ovilja att ta till sig ny information. Det finns andra mått som exempelvis används i EU som ett led i att få en harmoniserad arbetslöshet och arbetsmarknadsstatistik mellan länderna. Jag är övertygad om att dessa mått successivt kommer att tränga igenom både i Sverige och andra länder. Det ligger ingen speciell konspiration bakom detta utan det handlar om en gradvis förändring som vi kommer att uppleva.

Den tabell Ulf Jakobsson visade upp med arbetslöshetssiffror och hur många som står utanför arbetskraften under några år visar att vi mellan 1995 och 1997 har haft en dålig utveckling. Jag är den förste att medge detta. Men det visar också hur siffrorna slår in. Mellan 1997 och 2000 får vi inte bara en minskning av den öppna arbetslösheten utan också en minskning totalt sett av de människor som inte är sysselsatta, eller annorlunda uttryckt: en sysselsättningsökning. Om siffrorna är realistiska, om det räcker, är en annan sak. Men trots allt går utvecklingen som vi nu beskriver den i våra prognoser åt rätt håll.

Vi skall naturligtvis vara medvetna om att det inte räcker att skapa 1 000 nya jobb för att minska arbetslösheten med 1 000 personer. Det finns dynamiska effekter på arbetsmarknaden som gör att i en konjunkturuppgång och i ett starkare arbetsmarknadsläge söker sig flera människor till arbetsmarknaden. Det krävs kanske 2 000 nya jobb för att få ner ar-

betslösheten med 1 000 personer. Detta ökar problemets omfattning kvantitativt. I grunden är det ett positivt fenomen att flera människor söker sig till arbetsmarknaden. Det visar att de börjar att få ett visst hopp igen om att det i framtiden blir meningsfullt att söka jobb. Detta skall vi naturligtvis ta till vara.

Jag är inte säker på att jag hängde med i norskan i Victor Normans samtliga detaljer. Jag har ändå en viss träning för att jag försöker lära av Norge som är så framgångsrikt på olika sätt genom att anställa en av hans forna elever som statssekreterare i Finansdepartementet, och därigenom få direktimpulser västerifrån. En sak som Victor Norman tog upp gällde tjänstesektorn. Var skall den växa, är det realistiskt att den kommer att växa särskilt mycket i Sverige? Återigen är det hushållstjänsterna som spökar. Jag måste säga att det är en överskattad fråga och det är definitivt inte där som jag ser de högkvalitativa jobben växa fram. Jag vill inte tala ringaktande om den sektorn men om jag ser framför mig en tillväxt av tjänstesektorn i Sverige, vilket jag tror både är nödvändigt och önskvärt, är det främst andra sektorer jag tänker på. Låt mig ge några exempel:

Den finansiella sektorn. Allt som hänger samman med informationssamhället. Vi har framgångsrikt exporterat telefonitjänster som Ulf Jakobsson visade i sitt exportdiagram och det är ett exempel på en bransch där vi har goda förutsättningar att växa även i framtiden. Dit hör också det som med ett modernt uttryck kallas för upplevelsesektorn. Dit hör både turism och underhållningsbranschen och en del andra likartade sektorer. Det är också en sektor som växer kraftigt men som ofta är försummad i den politiska debatten när man talar om var de nya jobben skall komma. Jag ser alltså inte att det är i den offentliga sektorn i första hand som utökningar skall komma. Det är inte heller så i de bedömningar som vi gör för de kommande åren, detta trots att vi lägger in en

del nya pengar som går till kommuner och landsting. Jag ser ingen anledning att begränsa ambitionen enbart till att vi inte skall tappa relativt ytterligare. Det får vara ett förstahandsmål. Ambitionen kan därefter sättas högre.

Ulf Jakobsson uttrycker en skepsis mot målformuleringar. Ett av skälen var att man kan manipulera mål. Det är naturligtvis riktigt och det gäller alla mål, det är inget specifikt för arbetsmarknaden. Den risken finns. Men å andra sidan ser jag också ett värde av att sätta mål därför att det skapar en ökad press och ett ökat tryck på att uppnå konkreta resultat inom en utsatt tid. Det är ingen tillfällighet att vi gör detta i Sverige, man gör det också i andra länder. Vi har sett den oerhörda kraft som ligger bakom konvergenskraven till valutaunionen EMU. Man kan diskutera om målen var klokt formulerade och om det var rätt prioritering, men det är ingen tvekan om att när målen väl är antagna så har de en oerhörd kraft. Inte bara i EU-länder utan även i många andra länder. Vi ser nu att man börjar formulera mål i EU-sammanhang på arbetsmarknadsområdet. Det skall diskuteras på toppmötet i Luxemburg i november. Det kan handla om att sätta upp mål för exempelvis hur stor andel av arbetslösa som skall genomgå någon typ av utbildning inom de närmaste två, tre åren. Jag tror att den typen av mål kan ha en positiv effekt på politiken även om de också kan manipuleras.

Victor Norman kom in på en lång och intressant diskussion om välfärd i staten. Jag nämnde inte den i min vision. Jag tog just inte det ordet i min mun men jag talar ändå om att vi skall eftersträva att återta en tätplats i den internationella välståndsligan. Ett annat av målen jag satte upp var en jämn och rättvis fördelning av levnadsstandarden. Det knyter naturligtvis an till välfärdsstaten. Jag är definitivt inte anhängare av eller tror på att välfärdsstaten har överlevt sig själv och att den skall monteras ner och att det var ett misstag

från början. Vi är kanske ense om detta, jag tror på att den behöver modifieras och moderniseras. Delvis har vi redan gjort detta. Jag kan peka på några nyckelord som jag tycker är viktiga i detta sammanhang:

Den reviderade, moderniserade välfärdsmodellen måste innefatta ett större inslag av individualism än tidigare. Jag tror att den måste ha en större flexibilitet och den måste satsa mera på kunskap och kompetens. Vi måste arbeta mera med incitament. Jag tror, och här kan jag hänvisa till labourregeringen i Storbritannien, att vi skall inte bara, som det kanske har varit i det förgångna, betona människors rättigheter utan också deras skyldigheter. Det måste finnas en rimlig balans mellan skyldigheter och rättigheter för att en modifierad välfärdsmodell skall fungera.

Vidare är frågan om budgetsaneringen skulle ha bedrivits något långsammare och om man skulle ha inriktat lite mera kraft på strukturreformer? Jag skulle kunna jämföra det med ett hus som brinner. Skall vi ägna oss med all kraft åt att släcka elden eller skall vi släcka den lite långsammare för att satsa mera på utbildning av brandsoldater? Det är ett sätt att besvara den frågan. Sverige var i en sådan situation att det inte fanns mycket annat val än att satsa all kraft på budgetsaneringen. Jag tror att, och särskilt om vi sitter här om några år och blickar tillbaka, vi kommer att tycka att det är förbaskat skönt att vi gjorde det ganska snabbt och att vi sedan kan ägna desto större uppmärksamhet åt andra frågor i stället för att fortsätta år efter år efter år med nedskärningar, försämringar, och kämpa för att sakta nedbringa en alltför hög räntnivå. Jag tror att det var nödvändigt och riktigt att göra detta. Men det är inte bara makropolitiken som har betydelse för tillväxt och sysselsättning. Vi måste naturligtvis vidta åtgärder på mikroplanet, det som jag kallar för strukturreformer, också i framtiden för att få den goda utveckling framöver som vi eftersträvar.

Jag är inte helt säker på att jag förstår vad Victor Norman var ute efter när han tog upp inkomstpolitik. Det ena alternativet är att sätta en statlig inkomstpolitik. Den fungerar förhållandevis bra i Norge. Jag är inte alldeles säker på att den kommer att fungera många år framöver, det får vi se. Men jag är övertygad om att den inte har några förutsättningar att fungera i Sverige. Det finns de som beklagar detta men jag bara konstaterar att det finns ett så svagt stöd för en sådan modell och utvecklingen går i själva verket bort ifrån centrala förhandlingar att jag har väldigt svårt att tro att vi kan återuppliva en central lönebildningsmodell i Sverige.

Vad är då alternativet? Att avreglera arbetsmarknaden. Men jag förstår inte riktigt vad Victor Norman lägger in i den innebörden. Om det däri ligger att det skall vara en decentralisering, så pågår ju den. Det är en gradvis process och den sker under vändor och jag är starkt tveksam till att regeringen skall blanda sig i detta och säga att det skall gå fortare eller att man skall nå någon slutstation. Den processen bör fortgå utan att regeringen blandar sig i alltför mycket. Det innebär inte heller att vi skall avreglera arbetsmarknaden. En decentraliserad modell kanske t o m ställer större krav på väl fungerande regler än en central modell. Jag ser ingen motsatsställning mellan decentralisering och regler. Det kan vara så att reglerna är särskilt viktiga i en decentraliserad modell. Vi kan säkert fortsätta att diskutera detta. Det finns mycket annat som jag inte har hunnit kommentera.

Ulf Jakobsson:

Man drar väldigt stora växlar på vad som ändå är en prognos. Med tanke på utfall historiskt sett borde man vara försiktigare. Självklart får man vara medveten om att skatterna skall finansiera utgifter. Min poäng var givetvis inte att man inte vet om skatterna skapar problem utan vad jag sade var att även om det kan finnas osä-

kerhet i sambandet mellan skattetryck och ekonomisk tillväxt, kan man vara helt säker på att skatterna på en rad andra områden skapar problem. Debatten om tillväxten har undanskymt sådana saker som snedvridningar, "excess burden" och de andra problem som jag tog upp.

När det gäller att alla mål är manipulerbara uttryckte jag mig kanske något slarvigt. Jag har ingenting emot att man sätter mål, men målet öppen arbetslöshet är ett alltför partiellt mål. Det kan gå att förena målet med en ganska dålig utveckling i övrigt på arbetsmarknaden. Den öppna arbetslösheten är ett relativt litet tal vid sidan av andra viktiga tal på arbetsmarknaden, såsom sysselsättning och totalt arbetskraftsdeltagande. Jag tycker mig se att koncentrationen kring 4-procentmålet har kommit att skymma sikten för de andra problem som finns på arbetsmarknaden.

Victor Norman:

Jeg skal forsøke å være relativt rask og konkret. Jeg har ikke mer å tilføye når det gjelder velferdsstaten eller forholdet mellom mikro- og makropolitikk. Når det gjelder økonomisk vekst, er jeg derimot litt forvirret. Finansministeren nevnte finans, informasjon og opplevelser som områder der veksten skulle komme fremover. Tradisjonelt har dette vært skjermede sektorer. Etterhvert er de blitt konkurranseutsatte. Den svenske regjeringens prognose er altså at man i sektorer som nå er konkurranseutsatte men der det tradisjonelt ikke har vært internasjonal konkurranse skal få en sysselsettingsøkning som går opp i flere hundre tusen. Jeg stiller meg tvilende til det. Produksjonen kan nok kanskje øke, men neppe sysselsettingen.

I utgangspunktet må vi regne med at disse sektorene har overbemanning, ikke underbemanning. Det karakteristiske for tele- og finanssektoren de siste årene har ikke vært at man har skapt nye arbeids-

plasser, men det motsatte. Og selv om Telia gjør det bra i øyeblikket, er det ikke uten videre klart at det er uttrykk for et markert svensk konkurransefortrinn i tjenestesektoren. Foreløpig konkurrerer de nordeuropeiske teleselskapene først og fremst i nabolandene, så vi vet lite om deres reelle, internasjonale konkurransedyktighet.

Det som kan være viktig, og som finansministeren var inne på, er offentlige tjenester. Ser man på USA, er det nettopp innen markedsbaserte helse-, omsorgs- og utdannelses tjenester at produksjons- og sysselsettingsveksten har vært sterk. Tenker man seg tjenestebasert sysselsettingsvekst fremover, er det vanskelig å forestille seg det uten vekst nettopp på de områdene.

Så lenge vi i Skandinavia fastholder at helse, omsorg og utdanning skal være det offentliges ansvar, og samtidig pålegger begrensninger som forhindrer de offentlige tjenesteprodusentene i å vokse – fordi vi ikke vil heve skattene og heller ikke vil tillate offentlige produsenter å selge tjenester i markedet – avskjærer vi oss et viktig vekstpotensiale. Det må da være mulig for oss å finne former for organisering av offentlige tjenester som kombinerer sosialpolitiske idealer med konkurranse og salg i markedet av tjenester som går ut over et sosialpolitisk minimum? Og hvis det er noe tjenesteområde hvor vi burde ha komparative fortrinn, og derfor skulle kunne vokse internasjonalt, må det da være nettopp innen disse feltene?

Når det gjelder avregulering av arbeidsmarkedet, bør vi – uansett hva vi til slutt måtte konkludere – i det minste tenke gjennom hvilke muligheter som finnes. Ekstremløsningen ville være å la konkurranselovreguleringen gjelde også for arbeidsmarkedet. Det ville i praksis gjøre kollektive avtaler ulovlig, og med det fra fagforeningene og arbeidsgiversammenslutningene all makt. Man behøver imidlertid ikke gå så ekstremt til verks.

Mye kan oppnås ved tiltak som reduserer den makt profesjoner og andre spesielle grupper utøver. Det kan gjøres ved å se på kvalifikasjonskrav for ulike yrker, ved å åpne for større lokal frihet innen offentlig sektor, osv.

Danne Nordling:

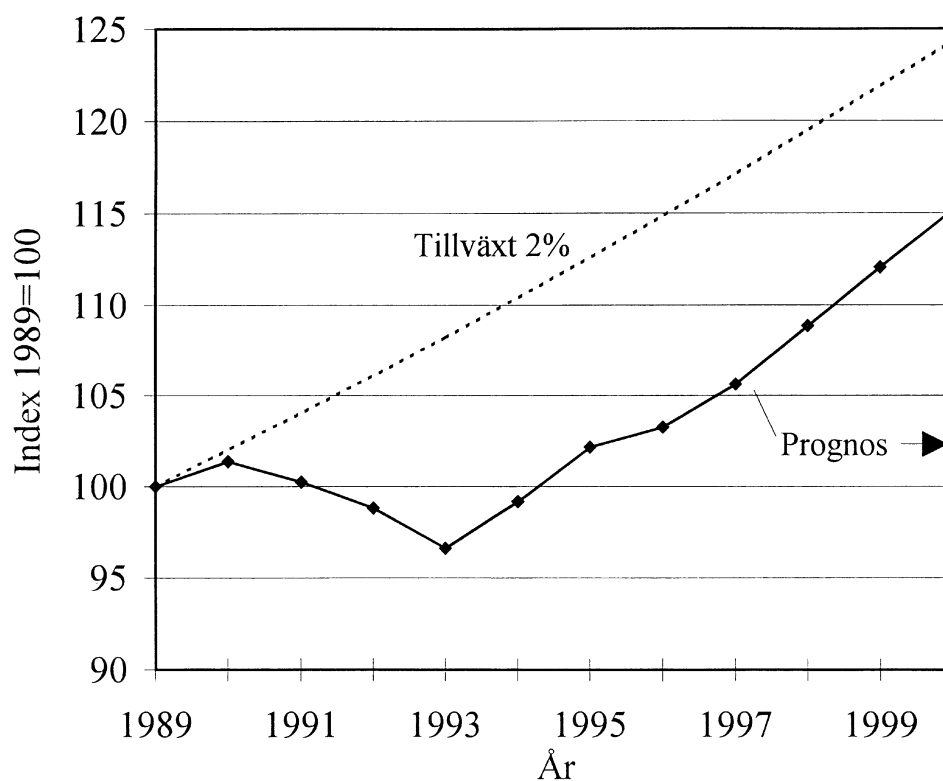
Finansministern inledde med att säga att bilden ser ljus ut för de närmaste åren. Den ekonomiska utvecklingen skulle alltså vara tillfredsställande utom kanske när det gäller arbetslösheten. Men jag har en annan bild. Den ekonomiska tillväxten släpar efter i förhållande till trenden under överskådlig tid (*Figur 7*).

Den heldragna kurvan visar den faktiska BNP-utvecklingen och finansministerns prognos för 1997–2000. Den streckade kurvan visar tillväxttrenden under 1980-talet på 2 procent per år framdragen till år 2000. Man kan se att vi fick en nergång av BNP 1990 till 1993 med 5 procent. Den dåvarande regeringen satte stopp för den nergången 1994, det blev faktiskt en liten uppgång detta år. Avvikelsen då var 11 procent under trendlinjen. I år ligger vi också 11 procent under trendlinjen enligt Finansdepartementets prognos.

Den förra regeringen stoppade nergången. Därefter har den vanliga tillväxten återkommit. Men någon återhämtning i förhållande till trenden är inte i sikte. Enligt, som vi hörde, de optimistiska prognoserna för BNP ligger vi 8 procent under trendlinjen år 2000. Jag tycker inte att det är någon ljusning och i synnerhet inte om vi ställer denna utveckling i relation till den, som jag uppfattar det, riktigt allvarliga ekonomiska krisen, nämligen depressionen på 1930-talet. Motsvarande bild för 1930-talet visar en helt annan dynamik (*Figur 8*).

Depressionen på 1930-talet hade övervunnits i stort sett sju år och definitivt nio år efter dess början och då hade man ändå en 2,7-procentig tillväxttrend att komma i

Figur 7 BNP-tillväxten 1989–2000

fatt. Denna har jag också dragit fram trendmässigt i *Figur 8*, den streckade linjen. Finansministern talade om struktursatsningar så att vi skulle kunna höja tillväxten framöver. Forsiktigtvis har jag inte lagt en högre trendlinje än 1980-talets i *Figur 8* för då skulle det se ännu värre ut.

Jag tycker att detta visar att det finns ett fundamentalt fel i den svenska ekonomin. På 1930-talet övervinner vi någorlunda snabbt krisen och är tillbaka till huvudtrenden 7–8 år efteråt. På 1990-talet med en mycket mindre nedgång av BNP lyckas vi inte övervinna trendeftersläpningen i stort sett alls. En sådan eftersläpning betyder produktionsförluster varje år och då blir de samhällsekonomiska kostnaderna väldigt stora.

Vi kommer att år efter år ligga 8-10 procent under den produktionsnivå där vi egentligen borde ligga. Det finns alltså

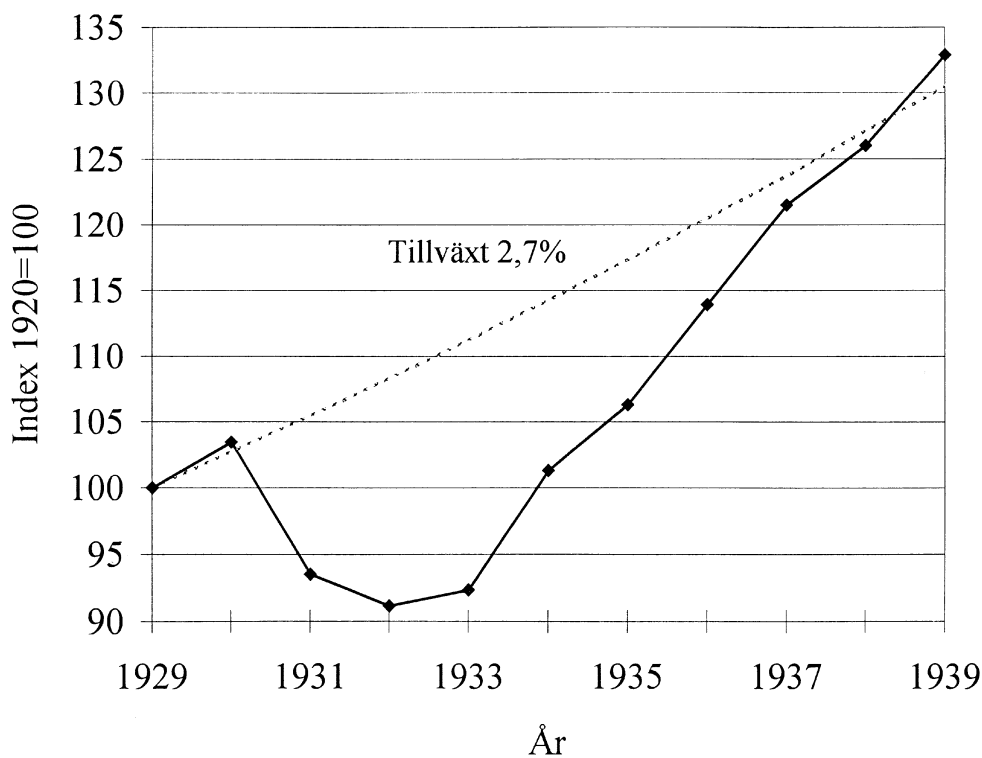
något fundamentalt fel antingen i ekonomins funktionssätt eller i hur stabiliseringspolitiken fungerar när det gäller att bekämpa denna problematik. På 1930-talet hade de styrande inte ens tänkt på sådana teorier. Möjligen var det Stockholmskolan som hade kunnat påverka politiken men det är inte säkert om dessa nationalekonomer hade någon effekt på själva stabiliseringspolitiken som regeringen då bedrev. Ekonomin fungerade uppenbarligen på ett helt annat sätt än idag.

Har finansministern någon förklaring till detta?

Rolf Englund:

Herr ordförande, mina damer och herrar. Nu för tiden behöver man inte bli så långrandig. De som till äventyrs skulle vilja

Figur 8 BNP-tillväxten 1929–39

höra mer av mig, kan gå till hemsidan på internet på www.international.se.

Den allmänna uppfattningen är att Sverige är i kris med en hög arbetslöshet som sägs vara strukturell. Motsatsen sägs råda i USA. Övriga många personer hävdar att USA:s ekonomi nu har gått in i en sk ny era med hög tillväxt, låg arbetslöshet och allt detta utan inflation.

Båda påståendena är värda att begrunda. Arbetslösheten i Sverige är strukturell. För att förstå vad ekonomerna menar skall man i texten byta ut ordet strukturell mot "inte beroende av konjunkturen". Ett besynnerligt påstående. Skulle inte arbetslösheten bero på konjunkturläget?

Innan man försöker förklara verkligheten med nya saker som nya eror och påståenden om att arbetslösheten inte beror på konjunkturen och det allmänna efterfrågeläget, bör man försöka förklara verk-

ligheten med hjälp av tidigare vetenskap och beprövad erfarenhet. Den säger att om efterfrågan är hög så stiger produktion och sysselsättning. Det är ju bra. Mindre bra är dock att då stiger även importen och bytesbalansen försvagas.

Jag ber om ursäkt att jag här upprepar elementära fakta från gången tid. På sidan 21 i finansplanen skriver finansministern att "överskottet i bytesbalansen stiger ytterligare och beräknas uppgå till 70 miljarder kronor år 1998, vilket motsvarar ca 4 procent av BNP".

Indikerar inte detta, herr finansminister, att den samlade efterfrågan i Sverige är för låg? The Economist hade den 21 september 1997 ett diagram som byggde på siffror från IMF. USA:s bytesbalansunderskott beräknas stiga till 205 miljarder dollar (1550 miljarder kronor) 1998. Det året väntas Japan få ett överskott på 98

miljarder dollar. Enligt samma artikel i *The Economist* framgår också att det svenska bytesbalansöverskottet på fyra procent år 1998 är nästan dubbelt så stort som det japanska.

Eftersom USA inte kan minska sin inhemska efterfrågan för att få ner handelsunderskottet – med en så liten utrikeshandel som USA har i förhållande till sin BNP skulle det leda till en mycket djup recession – blir lösningen att dollarn måste falla. Det blir inte roligt för den svenska exportindustrin.

Min andra fråga gäller en stabiliseringspolitisk aspekt på EMU. Finansministern motiverar på sidan 16 sin norm om ett överskott på två procent av BNP för den offentliga sektorn. Det skulle betyda att Sverige ”i en normal konjunktursvacka kan upprätthålla en god säkerhetsmarginal” till EUs krav på högst tre procents underskott.

Min sista fråga till finansministern är om inte denna marginal är alldeles för liten med våra erfarenheter om hur de svenska statsfinanserna svänger med konjunkturen?

Erik Åsbrink:

Jag tror att jag kan begränsa mig ganska avsevärt i den sista kommentaren. Jag delar Ulf Jakobssons syn att målet om att halvera den öppna arbetslösheten bara är ett partiellt mål och bristfälligt i att beskriva vad som sker och vad som bör ske på arbetsmarknaden. Det är naturligtvis viktigt att vi mäter med andra mått som arbetskraftsdeltagandet, arbetade timmar o s v. Det finns en rad mått som vi skall använda. Jag uttryckte redan i min inledning att det mål som vi nu har ställt upp och som naturligtvis är viktigt att vi gör allt vi kan för att uppnå, bara är ett delmål och ett steg på vägen. Vi måste ha mer ambitiösa och långtgående mål på längre sikt och det handlar framförallt om att vi skall få flera människor i arbete. Vi måste skapa flera jobb i den svenska ekonomin.

Victor Norman kom in på var dessa jobb skall skapas. Om jag uppfattade rätt så var rekommendationen att ge er inte in i konkurrensutsatta sektorer, för det klarar ni inte, utan håll er till rejält skyddade hemmamarknadssektorer där det finns en chans att skapa sysselsättningsökning. Återigen tycker jag att det är lite för pessimistiskt. Visserligen är det så att jag och varje politiker skall vara försiktig med att peka ut exakt var de nya jobben skall komma. Det är inte vi som skapar jobben utom möjligen i den statliga sektorn. Vi kan i bästa fall skapa gynnsamma betingelser. Men sedan vet vi inte var de nya jobben kommer och det blir säkert helt annorlunda än vad vi föreställer oss. Men jag ser inte så pessimistiskt att vi inte skulle kunna skapa nya jobb inom sektorer som arbetar i en hård internationell konkurrens. Det har vi gjort tidigare.

Victor Norman nämnde den svenska industrin. Vi har av skäl som man kan spekulera kring lyckats bygga upp en mycket stark industristruktur i Sverige, starkare än i många andra länder, som i varje fall ytligt sett hade samma förutsättningar som vi. Nu är den eran i viss mening förbi. Industrin i traditionell mening kommer inte att skapa en massa nya jobb utan vi talar om tjänstesektorn och om helt nya näringar. Jag ser inte varför vi skall vara så blygsamma och tro att vi inte kan vara med också och slåss på vissa områden där vi arbetar i en hård internationell konkurrens. Jag tror att det i själva verket är nödvändigt att göra det, att ha denna blåslampa är oerhört utvecklande för effektivitet och produktivitet. Det hindrar inte att de områden Victor Norman nämnde också är viktiga – hälsa, omsorg och utbildning.

Det vi har svårt att se är att vi kommer att ändra oss fundamentalt i Sverige. Vi kommer inte att gå mot en amerikansk lösning där dessa sektorer i huvudsak sköts av den privata sektorn. Jag tror att det finns ett så starkt stöd i Sverige att dessa skall förbli till stor del offentligt fi-

nansierade och även offentligt producerade tjänster. Men vi kan, och det sker redan idag och kommer att ske ännu mer i framtiden, släppa in konkurrens och alternativa lösningar också på dessa områden och få en utveckling och tillväxt. Jag tror att det är fullt realistiskt att vi skall uppnå det.

Danne Nordling hade en dyster betraktelse över att det går så mycket sämre nu än på 1930-talet och att det måste vara något fundamentalt fel. Vi har just pratat om det, vad beror det på att det gick så bra på 1930-talet, och vi kom fram till att den keynesianska stimulanspolitiken, i den mån den bedrevs, var blygsam med moderna mått mätt. Det var framförallt två förklaringar: den våldsamma deprecieringen av kronan 1931 och Tysklands upprustning. Om vi jämför det med nutid har vi möjligen upplevt något liknande i form av den kraftiga devalveringen 1992, även om vi har tagit igen en del sedan dess genom kronförstärkningen. Däremot ser vi just nu inga tecken på någon våldsam upprustning och jag tror i grund och botten att vi skall vara rätt tacksamma för att vi får andra tillväxtmotorer i Sverige och internationellt.

Jag vill ändå säga att vi är, trots vad Ulf Jakobsson säger, relativt försiktiga i våra tillväxtantaganden för de kommande åren. Det framgick ju t o m av diagrammet; det är inte någon våldsam tillväxt vi antar. Det finns flera prognosmakare som har en högre tillväxt och då skulle gapet kanske inte slutas men i varje fall minska mera. Jag tycker att det är en klok politik att vara förhållandevis försiktig i prognoserna. Det är mycket trevligare att avvikelserna sker uppåt än neråt. Det har dess bättre varit så när det gäller våra budgetprognoser och jag ser gärna att det är så på tillväxtsidan också. Jag vill inte ta ut segrarna i förskott. Det är naturligtvis bra om vi kan få en period med hög tillväxt under en följd av år. Jag vill inte alls betrakta det som uteslutet.

Bortsett från Rolf Englunds resone-

mang var det två frågor. Den ena var om efterfrågan är för låg. Svar: Nej. Jag tror att den är rätt väl avvägd om vi blickar framåt de närmaste åren. Fråga två om vi har för liten marginal med två procents överskott i de offentliga finanserna som ett mål. Det är alltid vanskligt att diskutera vad som är den rätta nivån. Flera kritiserar ju oss för att vi lägger oss på ett överskott, säger att det är en överbeskattning av det svenska folket och liknande saker. Jag tror att det är klokt att ha ett visst överskott. Här skall det finnas svängrum. Vi skall kunna ha högre överskott i vissa perioder och lägre i andra. Vi kommer att ha mindre volatilitet i de offentliga finanserna framöver än vad vi har haft i det förgångna, men den kommer fortfarande att vara påtaglig.

Jag har härmed uttömt mina kommentarer till de olika inläggen. Jag vill säga att det har varit en trevlig debatt, kanske väl lågmäld, man skulle kanske ha saftat i lite mera för att öka underhållningsvärdet. Men det känns rätt bra med att föra ett samtal i lågmäld och resonerande ton. Vi är naturligtvis oense om en del men jag tror också att vi i grund och botten har en rätt långtgående samsyn och jag ser ändå en försiktig optimism. Jag tror att vi har lagt hyggliga förutsättningar till rätta för en bra utveckling i Sverige framöver. Vi får inte slå oss till ro och vi får inte tro att vi har jobbat färdigt. Det finns mycket kvar som vi kan göra. Det ser ändå betydligt trevligare ut nu än vad det gjorde för några år sedan med tanke på de problem som vi har gått igenom. Därför tycker jag att det finns utrymme för en försiktig optimism. Tack så mycket.

Lars Bergman:

Jag vill tacka Erik Åsbrink, Ulf Jakobsson och Victor Norman för ett lågmälat, intressant och tankeväckande samtal om den ekonomiska politiken.